

Вікторія Цибульська
завідувач лабораторії кафедри авіаційної психології
Національний авіаційний університет
м. Київ (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Сучасне українське суспільство переживає переломний період, коли відбувається трансформація відносин у системі «індивід-суспільство», особистість формується в умовах соціальної невизначеності, без усталених орієнтирів. Сьогодні для формування ідентичності потрібно мати сформовану життєву позицію, котра стане підґрунтям для подальшого становлення особистості у вимірі спільнот та професій.

В даному випадку життєва позиція виступає необхідною умовою для критичного осмислення, встановлення закономірностей й пошуку нових варіантів та моделей поведінки відповідно до мінливості та непередбачуваності сучасного світу.

В цьому контексті особливої актуальності набуває соціально-психологічний аналіз такого утворення, як життєва позиція особистості. Термін «життєва позиція особистості» вперше знаходимо у А. Адлера, який визначав її як головну рушійну силу і умову психічного та соціального розвитку людини. Життєва позиція особистості – це її цілісне ставлення до навколишнього світу та до самого себе, що виявляється в його думках, словах і вчинках. Життєва позиція це не просто здатність, а готовність діяти певним чином. [3]

Предметом наукового дослідження життєва позиція особистості стає у працях А.Архангельського [1], В.Єфімова [4], В.Маркіна [5], І.Хобти 10 та інших.

Науковій класифікації життєвих позицій у науковій літературі поки що немає. Але в окремих дослідженнях згадуються: активна — пасивна, критична — некритична, пристосовницька, істинна — хибна, суперечлива — несуперечлива, нова — стара, прогресивна — реакційна, мілітаристська — антимілітаристська, економічна, соціальна,

політична, правова, громадянська, моральна, художня, релігійна, світоглядна і т.ін.

Особистість у залежності від впливу навколишнього середовища, своїх потреб, інтересів, світогляду, цінностей, ціннісних орієнтацій, морально-психологічних установок, переконань, прагнень, рівня знань і багатьох інших факторів займає в загальному або в даній конкретній ситуації щодо даного суспільного явища чи процесу певну життєву позицію, котра може бути активною або пасивною.

Активна життєва позиція являє собою стійку позицію особистості, спрямовану на зміну і перетворення суспільних умов життя відповідно до свого переконання, поглядів та уявлень особистості. Вона може бути як позитивна так і негативна. Позитивна активна життєва позиція орієнтована на моральні норми суспільства, на утвердження конструктивних та продуктивних моделей розбудови суспільства та зменшення впливу руйнівних механізмів.[8]

Негативна життєва позиція. Не завжди активні і діяльні люди витрачають свої зусилля на позитивні вчинки, їх дії можуть приносити шкоду оточуючим і їм самим. Прикладом негативної активної життєвої позиції може служити участь у різних терористичних угрупованнях. Такий поділ виражає міру, ступінь участі особистості у вирішенні як власних проблем, так і проблем суспільства.

Особистість за своєю суспільною природою активна, зокрема щодо своїх інтересів. Але щодо вимог інших людей активність особистості може набувати різних форм. Під впливом суспільства, держави, традицій, громадської думки, авторитету старших, соціальної групи або її керівника, під прямим або опосередкованим тиском інших людей, особистість може коригувати свою активність, спрямовувати її в русло вимог цих суб'єктів або суспільних інститутів, пристосовувати свої інтереси до інтересів інших, ставати поступливою, податливою і навіть займати пасивну життєву позицію по відношенню до інтересів інших осіб.

Пасивна (конформна) життєва позиція особистості спрямована на підкорення оточуючому світу. За такої позиції особистість уникає ситуацій коли потрібно взяти на себе

відповідальність за власне майбутнє, особистість легко підкоряється думці групи як великої так і малої.

Вчені дають різні вікові рамки періоду юності, зокрема, І.Ю. Кулагіна виділяє старший шкільний вік - рання юність (16-17 років), юність - від 17 до 20-23 років. В.С. Мухіна визначає юність як період після підліткового віку до дорослості (вікові межі від 15-16 до 21-25 років)

Соціальна ситуація розвитку характеризується в першу чергу тим, що людина стоїть на порозі вступу в самостійне життя. Йому належить вийти на шлях трудової діяльності і визначити своє місце в житті (слід зауважити, що ці процеси дуже варіативні). У зв'язку з цим змінюються вимоги і умови, в яких відбувається його формування людини як особистості: він повинен бути підготовлений до праці, до сімейного життя, до виконання громадянських обов'язків (І.О. Кон)

Юність, на думку В.І. Слободчикова, - завершальна стадія на сходинах персоналізації. «Головні новоутворення юнацького віку - саморефлексія, усвідомлення власної індивідуальності, поява життєвих планів, готовність до самовизначення, установка на свідоме побудова власного життя, поступове вrostання в різні сфери життя» [9]

Юність - вирішальний етап формування світогляду. Світогляд, як зазначає Е.Е. Сапогова, це не тільки система знань і досвіду, а й система переконань, переживання яких супроводжується почуттям їх істинності, правильності. Тому світогляд пов'язано з рішенням в юності смисложиттєвих проблем. Явища дійсності цікавлять юнака не самі по собі, а у зв'язку з його власним ставленням до них. Світоглядний пошук включає соціальну орієнтацію особистості, усвідомлення себе як частинки соціальної спільності (соціальної групи, нації тощо), вибір свого майбутнього соціального положення і способів його досягнення.

Саме це і обумовлює вибір життєвої позиції. В юнацькому віці прояв життєвої позиції є одним із способів соціалізації особистості, її своєрідною соціальною інтеграцією дозволяє віднайти свою соціальну та професійну ідентичність.[7]

Пасивна життєва позиція в юнацькому віці буде проявлятися у пристосовницькому ставлення особистості до

вимог інших людей, груп осіб, соціальних інститутів, панівних соціальних груп, держави і т.д.. У юнаків життєва позиція проявляється у невпевненості у собі, у знеціненні своєї особистості, зневірі у близьких та оточуючих людях, що призводить до психологічної дезадаптованості та неуспішності. Особа, перебуваючи в ролі пасивного об'єкта соціалізації, позбавляється можливості повноцінно розвиватися і морально й соціально, а її самовизначення цілковито залежить від соціального оточення

Пасивна життєва позиція у юнацькому віці може проявлятися наступними способами:

1. Повна бездіяльність. Людям цієї категорії властива нульова реакція на проблеми. Небезпеки і труднощі їх паралізують, і вони вичікують дозволу цих ситуацій. Даним особам притаманні:

2. Покірність (людина суворо дотримується правил і розпорядження інших людей, не замислюючись про адекватність і потреби цих правил)

3. Збудження (здійснення будь-яких дій, позбавлених конструктивних цілей. Наприклад, шум, суєта, інтенсивна діяльність, тільки спрямована не в те русло).

4. Руйнівну поведінку (людина обрушує провину за свої невдачі на людей непричетних до цього. Наприклад, юнаки, що не вступили до вишу звинувачують в цьому батьків). [6]

В той же час активна життєва позиція особистості стає можливою за умови критично-творчого оволодіння всім багатством спадку людства, формуванням у себе готовності активно діяти в світі. Активна життєва позиція юнаків виражає їх прагнення до розширення і зміцнення свого життєвого простору, що розглядається в контексті самореалізації та вільної творчості.

Людина юнацького віку проявляє свою активну життєву позицію, якщо в її характері проявляються наступні риси:

- цілеспрямованість і усвідомленість поведінки (дій і вчинків);
- відповідальність і активність;

- результати діяльності і суспільної активності відповідають вимогам суспільства;
- реальні, а не уявні чи гіпотетичні, дії та вчинки.

Отже, життєва позиція осіб юнацького віку формується передусім у процесі соціалізації особистості. Детермінується це утворення активністю особистості, її суб'єктивно-інтерпретаційним ставленням до суспільних цінностей і норм. При цьому життєва позиція осіб юнацького віку зумовлює її соціальний розвиток, веде до формування сталого внутрішнього імперативу, відповідно до якого вибудовується та коригується її життєва стратегія.

Література

1. Архангельский А.М. Твоя жизненная позиция. - М., 1979.
2. Грабовський С. Самовизначення людини як проблема сучасної доби // Сучасність. - 1998. - № 9.
3. Гоулман Дэнисел. Эмоциональный интеллект в бизнесе / Перевод с англ. – М.: Манн, Иванов и Фербер. – 2013 р. - 512 с.
4. Ефимов В.Т. Формирование активной жизненной позиции - цель нравственного воспитания. - М., 1977.
5. Маркин В.Н. Жизненная позиция личности. - М., 1989.
6. Помиткіна Л.В. Психологічна готовність студентів до визначення власної життєвої позиції / Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 19. – С. 576-585.
7. Сапогова Е.Е. Психология развития человека.-М., 2001.- 387 с.
8. Сафин В.Ф. Психология самоопределения личности. - Свердловск, 1986.
9. Слободчиков В.И. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе: Учеб. пособ. для вузов. - М.: Школьная пресса, 2000. - 416 с.
10. Хобта І.П. Активна життєва позиція. - К., 1984